

Az alkotás tárgya: a jövő

(Folytatás az 1. oldalról)

sokoldalúan fejlett szocialista társadalom megteremtése keretében lendületesen fejlődik a korszerű ipar. Szükségszerű történelmi folyamat ez, amely meghatározza civilizációnk természetét a jelenlegi időszakban, és a jövő évtizedek perspektívájában mind bonyolultabb problémákat vet majd fel. Azok megoldása még inkább megkívánja majd pártunk alkotó tudományos figyelmét, hazánk sajátosságainak figyelembe vételét a marxista-leninista világnézetben és a tudományos-műszaki forradalom eredményein alapuló új, kommunista civilizáció felépítése érdekében.

Mindez természetesen megköveteli a jövő problematikájának kutatását. A **jövő problematikája** az emberi létezés kapcsolódó összes területekkel összefüggő bonyolult vonatkozásokat tartalmaz. Ezek szerint a jövő problematikáját két fő vonatkozásban vizsgálhatjuk: az ember és a természet közötti viszony szempontjából (ökológia), valamint az ember és ember közötti viszony szempontjából (szocio-ökológia).

A jövő problematikáját — a tudományos-technikai forradalom implikációival kapcsolatos jövő problematikáját — legalább néhány főbb vonásában szeretnénk itt felvázolni, s ezért abból a megállapításból indulunk ki, hogy a civilizáció alapjaiban, a termelőerők szerkezetében és mozgásában, valamint az ember saját alkotásainak a világában adódó helyzetét illetően mindeddig ismeretlen arányú mutációk mennek végbe máris. Amint az az elméleti és az alkalmazott kutatásból, valamint a jövő problematikájával foglalkozó, rendkívül gazdag irodalomból következik, a mutációk a jövőben minden valószínűség szerint még gyorsabb ütemben következnek majd be, ami egyes kutatókat arra készítette, hogy „a jövő sokkjának” lehetőségét jelezzék — olyan sokkét, amely az ember és a lét összes struktúráiban bekövetkező mutációk szembesítéséből ered. (A. Toffler: i.m.; Radovan Richta munkaközössége: *Civilizáció a rászcruce* — Bukarest, 1970; J. V. Buduszjev — Lada: *Okno v buduszseje*, Moszkva — 1970 — s számos más munka.)

Ezek szerint a jövő problematikája mindenekelőtt a következő tényezők-höz kapcsolódik:

a) a termelőerők szerkezetének és dinamikájának módosulása;

b) az emberi élet struktúrája és dinamikája;

c) a környezet (és főleg a bioszféra) struktúrája és dinamikája.

E három fő terület mellett természetesen számos mellékvetülettel is számolni kell. Ezek között említjük meg

— a munka struktúrájában tapasztalható változásokat, amelyek a maguk rendjén igénylik és meghatározzák a kiképzés, az oktatás struktúrájának módosulását. Nemzetközi viszonylatban vetődött fel „az oktatás forradalmának” fogalma, ami ahhoz kapcsolódik, hogy a társadalom tagjainak jövőbeni és az „információs robbanás” feltételei között történő képzése, tájékoztatása felveti az optimális mérték problémáját. Az ilyen irányú előrelátó jellegű kutatások kívánatosnak tartják, hogy az oktatás tartalma 97 százalékában az utóbbi 50 esztendőben felhalmozott ismeretekre építsen. Ezzel kapcsolatosan merül fel az információs fluxus egyszerűsítésének kérdése is. Itt abból kell kiindulni, hogy körülbelül 8–10 éven belül a tudományos információ mennyisége kétszeresére növekszik.

A társadalom tagjainak jövőbeni oktatásával és informálásával összefügg a nyelv kérdése is. 1564 és 1914 között kb. 200 000 új szó alakult ki; a XX. században viszont ezeknek száma mérhetetlenül megnövekszik, a neologizmusok megteremtése és asszimilálása következtében.

Az emberi élet struktúrájával és dinamikájával kapcsolatos jövőproblemátika az emberi élet tartalmának, az emberi életmódjának, az emberi lét időbeniségének és térbeliségének

megváltozására vonatkozik, valamint az emberi kultúra tartalmára és struktúrájára, az emberközi viszonyokra, az ember testének, lelkének és idegrendszerének egészségére, az ember helyére és szerepére a saját jövője formálásában és megteremtésében.

A társadalmi komplexitás növekedésének perspektívájában mindinkább érezhető annak szükségessége, hogy — a kívánt és akart jövő társadalmi (és nem csupán gazdasági) tervezése érdekében — mind gazdagabban árnyalt „társadalmi mutatókat” dolgozzunk ki. A társadalmi mutatók, a társadalmi magatartás, az emberek közötti viszonyok, az életstílus kidolgozása minden bizonyíték nélkül az előzetes „diagnózist”, amely lehetővé teszi nálunk a jelenleg meglévő modellek felismerését s ezen az alapon — a megállapított tendenciákból kiindulva — segíti elő a prognózist, így nyújtva módot a társadalmi élet modellálására (beleértve az erkölcsi, a demográfiai, a szabad idő, a kultúra, az életmód struktúráit is) a tudatosan akart jövő megformálása érdekében. Mindezek olyan „alkotási modellek” kidolgozását teszik szükségessé, amelyek az emberi erők tökéletesítéséhez kapcsolódó összes területeken végbemenő társadalmi beavatkozás tekintetében igen hatékony befolyást igényelnek. (Civilizáció a rászcruce 209. l.)

A környezet struktúrájához és dinamikájához kapcsolódó jövőproblemátika azért bonyolult, mivel hozánk nem különíthető el bolygónk egyetemes környezeti, általános ökológiai rendszerétől. A harmadik évezred küszöbén szemünk láttára mind gazdagabb tudományos irodalom születik meg, amelynek központi problematikája: Milyen jövő vár Földünkre? Mit teszünk vele? S mit kellene tennünk azért, hogy megtarthassuk magunknak? — annál is inkább, mert nekünk, földlakóknak ez a „makro-öthonunk”!

A „milyen jövő vár Földünkre” bonyolult problematikájának megértéséhez, valamint ahhoz, hogy átlásuk: jogos a tudósok gondja, szükséges jelezni az ember és a bioszféra viszonyában az utóbbi 25 esztendő folyamán beálló válságot. Ebben az időszakban a gazdasági fejlettség társadalmakban az elemi természeti tartalékok (víz, levegő, ásványok, terület, állatok) ésszerűtlen fogyasztásával jellemezhető magatartás azzal a felfogással függ össze, amely a „haladást” az őrü mennyiségi növekedésével azonosítja.

A mennyiségi növekedésnek ebben a versenyfutásában nem jut idő arra, hogy észrevegyék: az ipar és a nagyvárosok anyagcseréjének salakja felhőkbe tömörül, s ezek beszenyyeznek a légkört; a tavak és folyók olyan csatornákká válnak, amelyekből már nem nyerhető víz (egyébként is bolygónk a víz az első számú kérdése az emberiség jövőjéről); az örületes forgalmú városok immár mind nehezebben belelegezhető, füsttel telített, szennyezett légkörbe burkolóznak, a vegyi termékek megmérgezik a növényzetet és az állatokat. Az atmoszférában, föld és víz alatt végzett atomkísérletek, a vegyi és biológiai fegyverek, az óceánok szennyeződése a legsúlyosabb kérdések elé állítanak bennünket bolygónk és főleg a bioszféra jövőjéről. E problémák azért is aggasztóak, mivel Földünk népessége növekedésben van. Az eljövendő nemzedékeknek jogukban áll nem fertőzött bolygón élni, s ez szükség-szerűen megkívánja a természetes környezetünkkel szembeni ésszerűtlen és kíméletlen magatartás megváltoztatását.

Mindezek a bonyolult viszonylatok igen fontosak teszik a jövőt, mint a pártunk távlati politikájában érvényesülő koncepció tárgyát. Tudott dolog, hogy az RKP tudományos politikája a marx-lenini tudományos világnézetben alapzik és az általános érvényű marxista felfogás alkotó ötvöződésén azokkal a sajátos konkrét formákkal és módoszatokkal, amelyek révén a társadalmunkra jellemző sajátos kérdések hazánk szocialista építésének különböző szakaszaiban megoldhatók. A sokoldalúan fejlett szocialista társadalom megvalósítása, az érett szocialista társadalom, amelynek jellegzetességei teljes mértékben és a társadalmi élet minden területén érvényesülnek — társadalmunk összes alkotó kapacitását mozgósítja, úgy, amint azt Nicolae Ceaușescu elvtárs a párt ötvenedik évfordulója alkalmából mondott beszédében megállapítja: „Ennek a szakasznak a lényege: korszerű iparral és nagy hozamú belterjes mezőgazdasággal rendelkező fejlett gazdaság megteremtése; a tudományos tevékenységnek, a közoktatásnak és a tömegek művelődési színvonalának emelését szolgáló erőfe-

Esszé és állásfoglalás

Nemrégiben számoltunk be a Diotimáról, a kolozsvári egyetemi hallgatók filozófiakörének magyar tagozatáról. Bretter György alábbi írása a kör megnyitó ülésén hangzott el, s annak programját fogalmazza meg — esszé az esszéről.

Ha az embert céltudatos tevékenységet végző lényként fogjuk fel, és a gyakorlatot az ember önmeghatározó sajátosságának fogadjuk el, akkor egyszerre hiányosnak érezzük mindazt, amit az emberről tudunk, hiszen a gyakorlat — folyamat, mi pedig csak azt tudjuk, ami már kész, ami már van.

A diszkurzív intellektus birtokában bolyongunk a van, a kész, az adott birodalmában, mindig készen arra, hogy a tudásnak inkább a korlátait érzékeljük, semmint magát a tudást. Mindennapi fogalminkban közvetlenül nyilvánulnak meg érzelmeink is, ezek — a dolgok láttán szükségképpen feltörő — szubjektív reakciók.

Am a van és az érzelem elfedi előlünk a projektumot, a céltudatban megnyilvánuló folyamatosságot, legemberibb sajátosságunk e meghatározó mozzanatát. Diszkurzív intellektusunkból kimosódik a projektum megvalósításába vetett hit is, és akkor itt állunk kifosztottan, a fák, a kővek, a házak, a hagymák birodalmában. És ilyenkor nyugodtan álmélkodhatunk a természet és a civilizáció esodát átfogó elménk láttán, ahogy ezt La Mettrie oly bájosan tette az **Ember mint növény** c. értekezésében: „Nincs olyan nyomorúságos és silány kinézésű állat — írja filozófusunk —, amelynek látványa ne csökkentene egy filozófus hiúságát. Ha a véletlen fel is helyezt bennünket a skála tetőfokára, gondoljuk meg, hogy egy semmi-séggel több vagy kevesebb az agyban, ahol minden ember lelke van...”, a mélybe taszít bennünket.”

Felülkerekedni a diszkurzív intellektus esetlegeségén, és felmérni a világot, megragadni a folyamatot a folyamat révén és a ráció felé indulni: ez a feladat. Eszközünk erre itt, ebben a körben, az esszé. És ha valaki azt kérdezné, miért éppen az esszé, miért nem inkább a fogalom a maga tisztaságában, vagy éppen a matematika, akkor azt mondhatnók, hogy a fogalom vagy a szimbólum éppen azt takarhatja el előlünk, amit keresünk: a konkrét létezés értelmét. Mert a ráció tiszta eszközeiből az életet csak levezetni lehet, ám a mi életünk nem deduktív élet, nem az elméleti rendszer következménye, hanem maga az önmagát teremtő és pusztító, az önmagát teremtő élet.

Az esszéírás: kiindulást jelent abból, ami van, bármilyen is le-

gyen a létezők formája. Úrügy lehet számára az egyszerű, banális tény, de a tényként kezelt kiüresedett fogalom is. Túl a kiindulóponton már belemerülünk az esszé mágiájába: váratlanul összekapcsolódnak az eddig távolinak tetsző tények, az eddig egységesnek hitt fogalomból új meg új fogalmak válnak ki, minden szilárdnak látott dologról kiderül, hogy olyan, mint Herakleitosz napja: mindennap új.

A kapcsolódás és a szétválás, az összefüggések feltárulkozása a folyamatot sugallja, az eleven élet lüktetését idézi, és ezzel az esszé fogalmiságát érzéki és érzelmi izzásba hozza. A fogalom most önmagának örül, az élet látványának, örömet, dühét nem az esetleges pszichológiai reakciók okozzák, hanem a levés látványa. Nem érvényes reánk többé az a megállapítás, amit ugyan-csak Herakleitosz tett az adottságokban gyökeret eresztett emberről: hogy az ilyen emberek nem tudnak se hallgatni se beszélni.

Az esszéírás talán megantit bennünket beszélni, vagy ami nem kevésbé fontos, megantit bennünket hallgatni a számunkra hozzáférhetetlen dolgokról vagy azokról, amelyeket nem ismerünk. És már ez is haszon, mert ha a köznapi gondolkodás útjáról a ráció mellékösvényére térünk, akkor is jó az, ha az utat-nem-keresők szóözönében felismerjük a piac ködképeinek számunkra elfogadhatatlan megnyilatkozását.

Az esszéírás — állásfoglalás; több értelemben is az. Állásfoglalás a dolgokkal szemben vagy a dolgok mellett, állásfoglalás a ráció nevében a diszkurzív intellektus renyhé- sége ellen, állásfoglalás a telítettség nevében az üresség, a laposság, a banalitásból áradó unalommal szemben.

Körünk feladata az, hogy értelmet mondjunk, és azt szépen mondjuk, s ha ez nem lealacsonyító, akkor még érdekesen is. És hogy az elmondott értelmes és szép filozófiai igazság tartalmaz vitatkozunk. Hiszen ez az esszé léte: elhangzik, vagy elolvassák a szöveget, és ez a szöveg akkor válik esszévé, ha a fejekben elindítja a felülkerekedés folyamatát. Az esszé léte nem az esszé elsajátítása, hanem a továbbgondolás. Vitatkozunk hát, mert az érvelésből valami új születik: a vita is lehet dialektika.

BRETTER GYÖRGY

szítéseknek a széles kör kibontakoztatása; a városi és falusi dolgozók anyagi és szellemi jólétének szüntelen emelése; a társadalom által termelt javaknak a szocialista igazságosság és méltányosság szerinti elosztása; a termelési viszonyok és a társadalomszervezés tökéletesítése; olyan szervezési keret megteremtése, amely lehetővé teszi a néptömegek, minden állampolgár széles körű részvételét a közéletben, a közügyek megoldásában; az állampolgári szabadságjogok bővítése, a szocialista demokrácia fejlesztése.”

Az alkotó szemlélet és gyakorlat annál fontosabb, mivel a marxizmus-leninizmus klasszikusai nem dolgoztak ki konkrét, részletes „modelleket” a tudományos-műszaki forradalom feltételei között, napjainkban alakuló és a történelemben mindeddig ismeretlen problémákat felvető szocialista és kommunista társadalom profiljáról és szerkezetéről. E kérdéseknek a szocializmus és a kommunizmus feltételei közötti megoldásához a következő évtizedekben a gazdasági élelnek 5–10 évre történő előretervezésével összekapcsolt **lukratív módszerek** mellett **koncepció-modellek** is szükségesek, amelyekben a képzelőerő, az újítás és a kezdeményezés döntő szerepet játszik a jövő komplex problematikájára vonatkozó lehetséges megoldások megfogalmazásában. Ilyen modellek kidolgozása megkönnyítheti a szocialista társadalom mind bonyolultabb kérdéseinek megoldását célzó optimális döntések kidolgozását. Ezek a modellek egyszerűsített **antropocentrikus szocialista és kommunista civilizációink** építésére érvényes **válatzatokat** bocsátanak a párt és állami szervek rendelkezésére s egyben növelnek annak a tudatos hoz-

zájárulásnak a fokát, amellyel társadalmunk a **programlási, tervezési és tervszerűsítési** akciók révén a kívánt jövő építésében részt vesz.

Pártunk tudományos politikája jegyében már számos fontos intézkedés történt a jövő problematikájának alkotó megvizsgálása érdekében; ezek közül csupán néhányat említünk meg: a hidroenergetikai tartalékok rendszerezésére vonatkozó tervezetek; a falu- és város-tervezetek; a 10 éves oktatás általánosítása; a szocialista egységek általános szakmai továbbképzésére vonatkozó törvény és a párt-, állami- és tömegszervezeti szervek vezetőkérdéire ismereteinek felújítását célzó határozat; az Országos Demográfiai Bizottság megszervezésére és működésére vonatkozó törvény; a szennyeződés elleni bizottság megalakulása; legutóbb pedig a Prognózis Bizottság megszervezése. Az RKP KB Végrehajtó Bizottságának május 25-én tartott ülésén intézkedéseket hagyott jóvá a hazánk távlati, gazdasági és társadalmi fejlődésével kapcsolatos prognózisok elkészítése érdekében és az ezzel foglalkozó központi párt- és állami bizottság összetételére vonatkozóan. Mindez hazánk szocialista demokráciájának bővítésével és tökéletesítésével egyidőben történik. Mindezek az intézkedések inár a jelenben is igen nagy fontosságúak, de jelentőségük még inkább hangsúlyozódik majd a következő harminc-ötven esztendő folyamán, pártunknak a jövő megalkotására irányuló tudományos távlati politikája bizonyítékaként.

VARGA IBOLYA